

Filistin Direnişinde Tarihsel Bir Aktör: Filistin Kurtuluş Örgütü

A Historical Actor in the Palestinian Resistance: Palestine Liberation Organization

DOI: 10.38155/ksbd.1468704

Araştırma Makalesi /
Research Article

Makale Geliş Tarihi /
Article Arrival Date
15/04/2024

Makale Kabul Tarihi /
Article Accepted Date
22/08/2024

Makale Yayın Tarihi /
Article Publication Date
31/12/2024

KARADENİZ SOSYAL
BİLİMLER DERGİSİ

Dr. Öğr. Üyesi, Ertuğrul MEŞE
Giresun Üniversitesi,
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi
ertugrul.mese@gresun.edu.tr
ORCID: 0000-0002-0830-5226

Etik Kurul Beyanı: Bu çalışma, insanlardan veri ve örnek toplamayı gerektiren, anket, inceleme, alan çalışması ve deney içeren araştırmalar kapsamına girmediğinden etik kurul onay belgesi gerektirmemektedir.

Öz

Filistin Kurtuluş Örgütü, adına *Kutsal Topraklar* denilen Filistin coğrafyasında ortaya çıkmış ve Filistin halkının haklarını İsrail'e karşı korumayı ve Filistin'i bağımsızlaştırmayı kendisine amaç edinmiş bir örgüttür. Bu çalışmada örgütün kuruluşunu hazırlayan siyasi ve sosyal olaylar tarihi bağlamda ele alınacaktır. İlk olarak bölgenin insan, toplum ve kültür yapısı daha sonra da bölgede aktif olan İngiliz mandacılığı dönemine damgasını vuran Yahudi yerleşimleri hakkında bilgi verilecektir. İkinci olarak Filistin Kurtuluş Örgütü'nün ortaya çıkmasına neden olan siyasi, sosyal, tarihi olaylardan bahsedilecek ve bölgede ortaya çıkan ilk Yahudi karşıtı örgütlenmeler ve örgütün kuruluşuna dâhil olan diğer örgütlenmelerden bahsedilecektir. Üçüncü olarak Filistin Kurtuluş Örgütü'nün yapısı, ideoloji ve yaptığı etkinliklerden bahsedilecektir. Burada Oslo Anlaşmaları süreçlerini yürüten Filistin Kurtuluş Örgütü'nün, Birinci ve İkinci İntifada hareketlerinde etkinliğini yitirmeye başlamasının etkilerine yer verilecektir. Son olarak çalışma, Filistin Kurtuluş Örgütü'nün lideri olan Yaser Arafat'ın yaşamını yitirmesi hakkında bilgi verilerek tamamlanacaktır. Bu yazıyla amaçlanan genel tema Filistin direnişini yürüten örgütlerin Maksizim-Leninizm, Arap milliyetçiliği ve İslamcılık gibi ideolojik olarak birbirine zıt çeşitli unsurlardan oluştuğunu hatırlatmaktır.

Anahtar Kelimeler: El Fetih, Filistin Kurtuluş Örgütü, Yaser Arafat, İsrail-Filistin çatışması.

Abstract

The Palestine Liberation Organization is an organization that emerged in the Palestinian geography called the Holy Land and aims to protect the rights of the Palestinian people against Israel and to make Palestine independent. In this study, the political and social events that paved the way for the establishment of the organization will be discussed in a historical context. First, information will be given about the human, social and cultural structure of the region, and then about the Jewish settlements that left their mark on the British mandate period that was active in the region. Secondly, the political, social and historical events that led to the emergence of the Palestine Liberation Organization will be mentioned, and the first anti-Semitic organizations that emerged in the region and other organizations that were involved in the establishment of the organization will be mentioned. Thirdly, the structure of the Organization, its ideology and its activities will be mentioned. The effects of the Palestine Liberation Organization, which carried out the Oslo Accords processes, losing its effectiveness in the First and Second Intifada movements will be given. The study will be completed by giving information about the death of Yasser Arafat, the leader of the Palestine Liberation Organization. The general theme of this article is to remind that the organizations carrying out the Palestinian resistance consist of various ideologically opposing elements such as Maximism-Leninism, Arab nationalism and Islamism.

Keywords: Fatah, Palestine Liberation Organization, Yasser Arafat, Israel-Palestine conflict.

Giriş

Filistin toprakları, Arap-İsrail uyuşmazlığının yaşandığı ve neredeyse bütün dünyayı bir biçimde etkileyen ve adına *Kutsal Topraklar* denilen coğrafyadır. Filistin hem bir bölge ve hem de halk olarak uzun yıllar Osmanlı Ortadoğu'su sınırları içinde yer almıştır. Özellikle *Bereketli Hilal* (Fertile Crescent) olarak adlandırılan bölgede yer alan Filistin, I. Dünya Savaşı'nın sonlarına kadar Osmanlı hâkimiyetinde kalmıştır (Halloum,1988:17). Filistin, I. Dünya Savaşı'ndan sonra 1948 yılına kadar İngiliz mandasında kalmış ve bu dönemde bölge Yahudi yerleşimcilerin akınına uğramıştır. Filistin'de artan Yahudi yerleşimcilerle bölge halkı olan Filistinliler arasında yer yer çatışmalar çıkmıştır. Bu çatışmalar Filistin direnişinin ilk örnekleri olduğu için Filistin Kurtuluş Örgütü'nü (FKÖ) kuran kadrolar da bu direniş atmosferinde yetişmişlerdir. Genel olarak bölgedeki dış güçlerin baskısına ve Yahudilere karşı yürütülen bu direniş, 1948 yılında İsrail'in bir devlet kurması ile doruğa ulaşmıştır. FKÖ bu atmosferde oluşmuş ve Filistin'in bağımsızlığı için mücadele yürütmüş bir çatı örgüttür. Bu çalışmada ilk olarak FKÖ'nün oluşumuna giden süreç, daha sonra da örgütün kuruluşu, yapısı ve yaptığı faaliyetlerin neler olduğuna yer verilirken; aynı zamanda örgütün ürettiği direniş biçimi ve sonuçları da ele alınmaya çalışılacaktır. Bu anlamda çalışma Filistin bağımsızlık mücadelesinde siyasal bir aktör olan FKÖ'nün aktif olduğu 1964-2004 yılları arasındaki genel görünümünü kapsamaktadır.

Filistin: Toprak, Kültür ve Direniş

Filistin, M.Ö. 1150'lerden bu yana Akdeniz bölgesinin doğusunda yer alan bölgeye verilen bir isimdir. Bu bölge çağlar boyunca çeşitli istilalar sonucunda çok sayıda farklı siyasi ve etnik gücün elinde tutulmuştur. Yahudilerin *İsrail Diyarı* (Eretz Yisrail) dedikleri ve Kitabı Mukaddes merkezli tarih anlatılarına göre *Vaat edilmiş* ve *Kutsal Topraklar* kabul ederek üzerinde hak iddia ettikleri Filistin, *Ken'an ülkesi* ve burada yaşayanlar da *Ken'anlı* veya *Ken'ani* olarak tanımlanmaktadır (Krämer, 2017:14-15). Ancak Filistin adı, bu bölgenin güneyindeki kesime yerleşen Filistinliler'den gelir. İbranice'de *Filistliler Ülkesi* anlamına gelen *Pleşet* adı, ilk çağda Yunancaya *Palaistine* biçiminde geçmiş ve Romalılar, M.Ö. 150 yıllarında Suriye eyaletinin en güneyindeki kesimini *Suriye Palaistine* olarak adlandırmışlardır (Süer ve Atmaca, 2006:3). Bu yüzden Filistin, Roma çağında idari bir terimdir. Sonundaki 'in' eki kelimenin özgün haliyle isim değil, sıfat olduğunu, Suriye'ye tamlama olarak kullanıldığını gösterir. *Suriye Filistini* çoktan ortadan kalkmış olan Filistinlilerin kısmen fethedip iskân ettikleri Suriye'nin güney bölgesini belirtmek için kullanılan bir isimdir. Suriye ve Libya'nın aksine Romalı Filistin adı Arap hâkimiyetinin ilk yüzyıllarına kadar devam etmiş ve Şam

eyaletinde bir bölgenin adı olmuştur. Geç 18. yüzyıl sonlarından itibaren bölgede etkili olmaya başlayan İngilizler, Filistin'i, Fransızların Suriye'sinden ayırmak amacıyla Ürdün Filistin'i olarak tanımlamaya başlamışlar ve bir Arap emirliği olan Ürdün'ü kurmuşlardır. Filistin adını belirli bölgelere vermişlerdir. Bu nedenle Filistinli ve Ürdünlü arasındaki fark milli ya da coğrafi olmaktan çok tarihi ve ideolojiktir. I. Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra Osmanlı İmparatorluğu'nun elinden çıkarak İngiliz mandasına dâhil olan Filistin'de manda yönetimi 1948'de sona ermiştir. Bu dönemden itibaren Filistin adı kimine göre İsrail'in yanında, kimine göre ise İsrail'in yerinde bir Filistin devleti görme isteğini belirtmektedir (Lewis, 2000:40-57).

Filistin'inde içinde yer aldığı bu bölge birçok farklı etnik, dini ve mezhebi özelliklere sahiptir. Bölgede Türkler, Araplar, Yahudiler ve Kürtler gibi etnik unsurların yanında, İslam, Hristiyanlık ve Yahudilik gibi büyük semavi dinler ve bu dinlere ait birçok farklı mezhebin olduğu ve aynı zamanda birçok farklı dilin konuşulduğu topraklardır. Bu topraklarda hem bedevi hem de hadari yaşam tarzları hüküm sürmüştür (Kılınçkaya, 2015:16-20). Filistin'in başkenti Kudüs'te üç semavi dinin kutsal mekânları bulunmaktadır. Yahudiler tarafından kutsal kabul edilen ve M.Ö. 900'lü yıllarda Hz. Süleyman tarafından yapılan tapınağın son kalıntısı olan *Ağlama Duvarı*, Hristiyanların Hz. İsa'nın göğe yükseldiğine inandıkları *Kıyame (Diriliş) Kilisesi* ve Müslümanların Hz. Muhammed'in Mirac'a çıktığı ve ilk kible olduğuna inandıkları ve günümüzde Ömer Camisi olarak bilinen *Kubbet-üs Sahra Camisi* bu kentte bulunmaktadır. Bu yüzden de her üç din açısından kutsal kabul edilen bir coğrafyadır (Süer ve Atmaca, 2006:6-9) ve bu anlamda çok boyutlu çatışmaların mekanıdır.

Filistin topraklarının biçimlenmesinde önemli ideolojik hareket olan *Siyonizm*, oldukça etkili olmuştur. Siyonizm, Yahudi halkının Filistin'e dönme umudunu ifade eden ve dinsel bağlamda Yahudilerin *Erets Yisrael'e* (Siyon veya Yeruşalayim'in eş anlamı olarak tüm ülkeye uygulanan tanımlama) dönme arzusudur. Siyonizm, Yahudilerin Filistin'de bir yurt oluşturması amacıyla 1800'lü yılların sonunda ortaya çıkmıştır. Kurucusu Theodor Herzl 1896 yılında *Yahudi Devleti* (Der Judenstaat) adlı kitabını yayınlamış ve ardından 1897'de İsviçre'nin Basel kentinde ilk Siyonist Kongreyi toplamıştır (Öke, 2002:33-40). Kongrede, Yahudilerin Filistin'e yerleştirilmesi amacıyla devletler nezdinde girişimler yapılması karara bağlanmıştır. Bu amaçla Dünya Siyonist Kongresi, 1902 yılından itibaren mutlak toplantılar düzenlemiştir. Hatta bu amaçla Herzl, Sultan II. Abdülhamit'e, Avrupa Borsası'nı ellerinde tutan Yahudilerin Osmanlı İmparatorluğu'nun bütün borçlarını ödemesi karşılığında Filistin topraklarının onlara verilmesini önermiş, ancak umduğu cevabı alamamıştır (Öke, 2002:43-45; Süer ve Atmaca, 2006:15).

I. Dünya Savaşı'nın bitimi, Osmanlı'ya ait toprakların paylaşımını da beraberinde getirmiş ve 19-26 Nisan 1920 tarihleri arasında toplanan San Remo Konferansı'nda bölgenin kaderi görüşülmüştür. Sykes-Picot Anlaşması ve Balfour Bildirgesi'ni temel alan bu görüşmeler sonucunda Filistin, Ürdün ve Irak'ta İngiliz, Suriye ve Lübnan'da ise Fransız manda yönetimlerinin kurulması kararlaştırılmıştır. Filistin manda yönetimi bugünkü Filistin ve Ürdün'ü kapsamaktadır. Manda yönetimi 1922'de Trans-Ürdün ve Filistin bölgesi olarak ikiye ayrılmıştır. Ürdün nehrinin batısında İngiliz mandasındaki Filistin bölgesinde, tarihte ilk defa hem Yahudileri hem de Arapları içine alan birleşik bir Filistin siyasi yönetimi oluşturulmuştur. Bu durum Arap-İsrail çatışmasını beraberinde getirirse de Balfour Bildirgesi'nin bir sonucu olarak dünyanın çeşitli yerlerinden Filistin'e Yahudi göçü başlamış ve bu göç, çatışmaları artırmıştır. Bölgeye yapılan Yahudi göçlerine *Aliyah* adı verilmektedir Filistin'deki Yahudi nüfusu 1940 yılı itibariyle 450.000'e ulaşmış ve göçler daha sonra da devam devam etmiştir (Süer ve Atmaca, 2006:22-25). 1929 yılında Yahudilerin Ağlama Duvarı'na ulaşmak istemeleri nedeniyle kanlı çatışmalar yaşanmıştır. Artarak devam eden Yahudi göçünü protesto etmek amacıyla Kudüs müftüsü Hacı Emin El Hüseyin'in önderliğinde Filistinli Araplar genel grev ve direniş başlatmışlardır (El-Hüseyini, 2023:22 vd.; Erpeleg, 1999:73-77). Filistinliler ve Yahudiler arasında çıkan çatışmaların bastırılmasına İngilizler, Yahudilere yardım etmişler ve bu durum sonunda her iki toplum, 1948 yılından itibaren yaşanan Arap-İsrail savaşının tarafı kılınmıştır (Armaoğlu, 1989:89-96). Bu arada bölgedeki güç dengesini yeniden düzenlemek isteyen İngiltere, 2 Nisan 1947'de Filistin'den çekilmiş ve çözüm için Birleşmiş Milletler'e (BM) başvurmuş ve 15 Mayıs 1947'de BM Filistin Özel Komitesi kurulmuştur. Bu komite hazırladığı raporda "Çoğunluk Planı", "Azınlık Planı" gibi çözüm önerilerinin yanında, ayrıca, Kudüs'ün BM tarafından yönetilmesini ve böylece Filistin'in bağımsızlığının sağlanması gibi kararlara yer verilmiştir. Ancak BM'nin sunduğu Taksim Planı, taraflar arasındaki düşmanlığı artırmıştır. Ardından 14 Mayıs 1948'de İsrail Devleti kurulmuş ve birçok dünya devleti İsrail'i tanımıştır (Suer ve Atmaca, 2006:31-33). Böylece sorun Filistin'le birlikte bölge ülkelerini de etkileyen siyasi, dini, ekonomik ve askeri bir boyut kazanmıştır.

El-Fetih'ten Filistin Kurtuluş Örgütü'ne: Direnişi Tek Çatı Altında Toplamak

Filistin Kurtuluş Örgütü, İsrail Devleti'nin kuruluşundan önce, bir ulusal hareket olarak Kudüs müftüsü Hacı Emin el-Hüseyini'nin Siyonizm'e karşı Filistin'de yaşayan yerli halkı temsil etmek ve milli haklarına yeniden kavuşmasını sağlamak amacıyla yürüttüğü çalışmalarla oluşmuştur (El-Hüseyini, 2023:439 vd.; Erpeleg, 2006:17-18). Ancak Örgütün, milletlerarası alanda kabul edilen Filistinlilerin yegâne meşru temsilcisi olma konumuna erişmesi zaman

içinde ve değişen şartlarla gerçekleşmiştir. 1948’de topraklarından koparılarak Arap ülkelerine sığınmak zorunda kalan Filistinlilerin mülteci kamplarında büyüyen yeni nesilleri, silahlı direniş grupları kurup davalarına sahip çıkana kadar, İsrail’le yürütölen mücadeleyi Mısır, Ürdün ve Suriye gibi ölkeler yürütmüştür (Karaman, 1996:103). Filistin Kurtuluş Örgütü’nün, bu adla ilk defa ortaya çıkışı da işte bu bağlamda gerçekleşmiştir. Arap dünyasında çekişmelerin arttığı ve bir yandan da Filistin gizli direniş gruplarının yaptığı eylemlere karşı, İsrail’in Arap ölkelerine misillemelerinin sıklaştığı 1960’ların ortalarına doğru, Mısır devlet başkanı Cemal Abdünnâsır’ın girişimiyle, Kahire’de ilk Arap zirvesi toplanmıştır. 1964 tarihli toplantıda, Arap birliğini oluşturma, Filistin direniş gruplarını merkezi bir yönetim altında toplama ve Filistin halkını ayrı bir kimlik içinde teşkilatlandırma kararlaştırılmıştır. Ardından, Arap Birliği tarafından Filistin halkının temsilcisi seçilen Ahmed Şükayri’nin yaptığı temasların sonucunda Kudüs’te, Filistinliler ve Arap ölkeleri temsilcilerinin oluşturduğu 424 üyeli Filistin Milli Kongresi toplanmıştır. Örgüt, 28 Mayıs 1964 tarihinde toplanan kongrede Filistin Kurtuluş Örgütü (FKÖ) adıyla kurulmuş ve Arap devletleri tarafından tanınmıştır (Erdemir, 2014:148-149; Kılıç, 2014:178-183; Kapeliouk, 2008:81-84; Pappé, 2007:231-233). Artık İsrail’e karşı yürütölen Filistin özgürlük mücadelesinin tek ve meşru aktörü FKÖ’dür.

Filistin halkının Yahudilere karşı mücadelesi 1920’lere kadar götürölse de Filistinliler arasında 1950’li yıllara doğru Filistin direniş hareketinin temelini oluşturan iki grup ortaya çıkmıştır: *Filistin Kurtuluş Örgütü Halk Cephesi* ve *El-Fetih*. Başkanlığını Georges Habeş’in (Pappé, 2007:444-445)¹ yürüttüğü *Filistin Kurtuluş Örgütü Halk Cephesi* gücünü, Arap Birliği akımı ve Marksizm’den alırken; başkanlığını, birçok suikast girişiminden sağ kurtulduğu için “kefiyeli feniks” ya da “dokuz canlı adam” lakaplarının sahibi ve yoldaşları tarafından pragmatist biri olarak tanımlanan Yaser Arafat’ın (Kapeliouk, 2008:21-29)² yürüttüğü *El-Fetih*

¹ Georges Habeş (1925-2000): Lydd’da doğmuştur. Beyrut’ta tıp eğitimi görmüştür. 1951 yılında pan-Arabist bir hareket olan ve merkez üssü Amman’da olmak üzere, tüm Arap ölkelerinde şubeleri bulunan *al-Qawmiyyun al-Arab* (Arap Milliyetçiliği Hareketi) adlı örgütü kurmuştur. 1967 yılında Filistin Kutuluşu İçin Halk Cephesi adlı örgütü kurdu. El-Fetih ile Filistin Kurtuluş Örgütü bünyesinde yakın ilişkiler kurmuştur. İkinci İntifada’nın başlamasından kısa bir süre sonra İsraililer tarafından öldüröldü.

² Yaser Arafat (1929-2004): 1929 yılında doğdu. Asıl adı Abdurrahman Abdulrauf Arafat el-Kudva el-Hüseyni’dir. Kudüs Müftüsü Emin el-Hüseyni ile akrabadır. Ancak Yaser Arafat bu akrabalık ilişkisini hiç açıklamamıştır. Çünkü Kudüs Müftüsünün Araplar arasında gözden düştüğü için Arafat bu akrabalığı hep saklamıştır. Kahire Üniversitesi’nde okudu. Filistinli Öğrenciler Birliği’nin lideri seçildi. Kuveyt’te inşaat mühendisliği yaptı. 1958’de El Fetih’i kurdu. Örgütün, İsrail topraklarına düzenlediği vur-kaç eylemlerinde, bizzat yer aldı. Eylemler sırasında kod adı “Ebu Ammar”dı. 1967 Arap-İsrail Savaşı’ndan sonra oldukça ünlendi. Mısır lideri Cemal Abdülnâsır, onu desteklemeye başladı. Filistin Kurtuluş Örgütü’nün başına geçti. 1988 yılında Filistin Devleti’nin kurulduğunu ilan etti. Yaser Arafat, İsrail’in, güvenlik içinde var olma hakkını tanıdıklarını ve teröre karşı olduğunu, ilk defa söyledi. Bu açıklamadan birkaç saat sonra Amerikan yönetimi, Filistin Kurtuluş Örgütü’nü, Ortadoğu sorununun taraflarından biri olarak tanıdığını ilan etti. Ortadoğu barışı için görüşmeler başladı. Oslo’da ilk önce gizliden gizliye yürütölen görüşmeler, 1993’te sonuç verdi. Oslo’da varılan ve Washington’da imzalanan anlaşmayla, İsrail Başbakanı İshak Rabin ve Filistin lideri Yaser Arafat, Nobel Barış Ödülü’ne layık göröldü. Yaser Arafat, 11 Kasım 2004 tarihinde Paris’te vefat etti.

grubu ise gücünü ve kaynağını Mısır'da Filistinli öğrencilerin bulunduğu siyasal ortamdan almıştır. Bu gruplar kendilerini Filistin kurtuluşuna adanmışlardır. Habeş ve Arafat, bu iki farklı direniş gruplarının önderliğini üstlenmiş liderlerdir (Shamsutdinova, 2012:32-33; Turan, 2003:233). Bu arada FKÖ'yle ilişkili ya da ondan bağımsız olan ve örgütü destekleyen bazı Filistinli direniş gruplarından bahsetmek gerektirir. Bunlar Müslüman Kardeşler, El Fetih, Filistin Halk Kurtuluş Cephesi ve Filistin Demokratik Kurtuluş Cephesi'dir. Bu örgütlerin genel niteliğini kısaca açıklayalım:

Müslüman Kardeşler

Mısır'da Hasan El-Benna tarafından kurulan ve İslam dünyasında, İslami hareketi siyasi güce dönüştüren ilk teşkilattır. Bu nedenle Filistin'deki İslami hareketin kökleri 20. yüzyılın ilk yarısında ortaya çıkan Müslüman Kardeşler (*Cem'iyetü'l-İhvânü'l-Müslimîn* ya da *İhvânü'l-Müslimîn*) hareketine dayanmaktadır. Müslüman Kardeşler, 1945'te resmi olarak Filistin'e girmişler ve Kudüs'te büro açarak yürütülen mücadeleye aktif olarak katılmışlardır. Örgüt, 1947 yılına geldiğinde Müslüman Kardeşler'in Filistin topraklarındaki şube sayısı 25'e, örgüt üye sayısı ise 20 bin kişiye ulaşmıştır (Ayhan, 2014:40-42; Pappé, 2007:463). Müslüman Kardeşler, Filistin toplumundaki 1980 sonrası İslamcılışmanın nüvelerini bu topraklara taşıyan örgüt olmuştur.

El Fetih

FKÖ içindeki en büyük ve en etkili gruptur. Yaser Arafat ve arkadaşları bağımsızlık hedefiyle örgütlenme faaliyetlerine başlayarak 1959'da Kuveyt'te *Filistin Ulusal Kurtuluş Hareketi*'ni (Harekât el-Tahrir el-Vatani el-Filistini- El Fetih) kurmuşlardır (Kapeliouk, 2008:67). Örgüt ilk yıllarında kendisine, Cezayir'deki Ulusal Özgürlük Hareketi'ni model almıştır. El Fetih adına Arafat, 1963 tarihli *Falastinuna* dergisindeki "Filistin'in devrimci oğlu" adıyla yayınladığı yazısındaki "Filistin varlığı savaşçı olmalıdır. Biz siyasi faaliyete inanmıyoruz; çünkü bu, devrimci Filistin etkinliklerini tasfiye etmenin bir yoludur" sözleriyle örgütün ideolojisini ortaya koymuştur. Bu ideoloji ile uyumlu biçimde 1964'te İsrail'e karşı silahlı mücadele kararı alınmış ve ilk silahlı harekâtı 1965'te Arafat öncülüğünde yapmıştır. El Fetih'in ideolojisi, Filistinliler arasında yaygın ideolojilerden Marksizm, Baasçılık ya da pan-Arabizm'den bağımsız geliştirilmiştir. Arap devletlerinin Filistin sorununu kendi amaçları doğrultusunda kullanmasına tepki olarak gelişen örgüt, Filistinlilerin çıkarının ancak Filistinliler tarafından korunabileceği inancına sahiptir. Örgütün Filistin halkının kurtuluşunu merkeze alan ideolojik bağımsızlığı, Filistinlilerden aldığı desteği kolaylaştırmıştır. Filistin bağımsızlığını merkeze alan Filistinlilik bilincinin yerleştirilmesine önem veren örgüt, kurulduğu ilk günden

Filistin Direnişinde Tarihsel Bir Aktör: Filistin Kurtuluş Örgütü

---

itibaren Filistin milliyetçiliğine öncelik vermiştir. El Fetih, kendisine mücadele prensipleri olarak Filistin'i özgürleştirmeyi, özgürlük hedefi için askeri güce sahip olmayı, Filistin yanlısı Araplarla ve uluslararası güçlerle iş birliği yapmayı benimsemiştir (Boran, 2011:85-86; Kapeliouk, 2008:75). Dönemin ideolojik atmosferine uygun olarak dünyadaki bağımsızlık mücadelelerini destekleyen sol ve milliyetçi hareketlerle de ilişkide olan FKÖ'nün Marksist-Leninist fikirlere sahip örgütlerle irtibatta olması kaçınılmaz bir durumdur. Bu anlama FKÖ bünyesine dönemin bağımsızlıkçı sol hareketlerini de katmıştır.

Filistin Halk Kurtuluş Cephesi

FKÖ içinde yer alan en büyük ikinci direniş organizasyonudur. Arap Milliyetçiler Hareketi'nin bir uzantısı olarak, 1967 yılında Filistinli politikacı George Habaş tarafından üç Filistinli grubun birleştirilmesiyle kurulmuştur. Marksist-Leninist bir kimliği olan Filistin Halk Kurtuluş Cephesi'nin kuruluşunda aktif rol oynayan diğer isimler, Ebu Ali Mustafa olarak tanınan Mustafa Ali Zibri, Vedi Hadad, Ahmed El Yemani, Hüseyin Hammud ve Muhammed el Kadı olmuştur (Boran, 2011:90-92; Pappé, 2007:464). Örgüt, Filistin topraklarının bölünmesine karşı çıkarak Filistinlilerle Yahudilerin birlikte barış içinde yaşaması gerektiğini savunsa da zamanla bu görüş yerini uzlaşmaz bir silahlı mücadeleye bırakmıştır. Hatta örgüt, Oslo görüşmelerinde Arafat'ın uzlaşmacı tutumunu da şiddetle eleştirmiştir.

Filistin Demokratik Kurtuluş Cephesi

Filistin Kurtuluş Örgütü içerisinde yer alan örgütler arasında en büyük üçüncü Filistinli direniş organizasyondur. Örgütün lideri Nayif Havatme'dir. Marksist-Leninist çizgide silahlı siyaset yapan örgüt, Filistin Halk Kurtuluş Cephesi içerisindeki Marksistlerle ulusalcıların arasında yaşanan tartışma sonrası 1969 yılında kurulmuştur. Havatme, Filistin halkının direnişini emperyalizme, sömürüye, uluslararası gericiliğe ve siyonizme karşı dünya çapında verilen mücadelenin bir parçası olarak tanımladığı gibi bu hareketi aynı zamanda dünya ulusal kurtuluş hareketinin ve uluslararası devrimin de bir parçası olarak görmektedir (Havatme, 1970:61). Havatme liderliğinde birleşen Marksistler, önce Filistin Halk Demokratik Kurtuluş Cephesi'ni kurmuş, 1975'ten sonra ise örgüt Filistin Demokratik Halk Kurtuluş Cephesi adıyla devam etmiştir. İdeolojik açıdan Çin-Sovyetler Birliği mücadelesini eleştiren örgüt, fikri ve siyasi bağımsızlık ilanından sonra Filistin sorununu merkeze almıştır. Irak Baas Partisi'yle gergin ilişkileri olan Filistin Demokratik Kurtuluş Cephesi, FKÖ'nün aşamalı ulusal program olarak 1974'te kabul ettiği bildirgeye itiraz etmiş ve buna karşı Red Cephesi'nin kuruluşuna öncülük etmiştir. Bu süreçte Filistin Demokratik Kurtuluş Cephesi'nin silahlı kanadı olan

Filistin Ulusal Direniş Tugayları da İsrail hedeflerine karşı birçok silahlı eylem gerçekleştirmiştir (Boran, 2011:94; Pappé, 2007:464).

İdeolojik açıdan farklı dünya görüşlerine sahip olsalar da FKÖ çatısı altında toplanan bu örgütlerin temel amacı Filistin'in kurtuluşudur. Filistin sorunu üzerinden güç devşirmeye çalışan Arap devletleri FKÖ'nün esasen kendi kontrollerinde kalmasını istemişlerdir. Ama Filistinliler gerçekten bağımsız bir örgüt istemişler ve 1969'da FKÖ'nün başkanlığını ele geçiren Yaser Arafat'ın amacı da bu olmuştur (Armaoğlu, 1989:223). Coğrafi prensiplere dayanarak kurulan FKÖ, 1968'den itibaren yukarıda genel olarak vermeye çalıştığımız direniş gruplarını içermiş ve yeri geldiğinde silahlı yeri geldiğinde ise diplomatik mücadele yürütmüştür.

FKÖ'nün İdeolojisi ve Yapısı

FKÖ, başlangıçta pan-Arabist ideolojiyi desteklemiştir. Ancak pan-Arabizmin yanında, Filistin örgütlerinin büyük bir kısmı dönemin havasına uygun olarak Marksizm-Leninizm'den yani, en azından sosyalizmden etkilenmişlerdir. Bu etki özellikle 1950-1970 yılları arasında Ortadoğu'da ortaya çıkan örgütlerde ve kimi devletlerde görülebilir. Kendisiyle yapılan bir söyleşide Arafat "Ben elindekiler elinden alınmış bir adamım, vatanım bile elimden alındı. Vatanımı kurtarma mücadelesinde sağ ve sol terimleri ne ifade eder? Kurtaran şeytan olsa bile toprağımı geri almak istiyorum" (Kapeliouk, 2008:75-79, 126) derken, genel olarak ideolojilere pragmatist yaklaşım sergilediğini ortaya koymuştur. Bu ideolojik atmosferde ortaya çıkan ve Filistin örgütlerinin çoğu üzerinde bir şemsiye oluşturan FKÖ, kendini üçlü bir misyonla yükümlü görmektedir: 1948 mültecilerinin geri dönmesi ve İsrail devletinin yerine ve o topraklarda laik, çok dinli (Hıristiyan, Musevi ve Müslüman) bir toplum kurulması; bölgesel ölçekte Arap devrimi, son olarak da dünya devrimi, ezilen tüm halkların kurtuluşunu sağlayacak evrensel atılım (Bozarlan 2010:150-155; Pappé, 2007:464). Bu dönemde FKÖ, İsrail'in bir devlet olarak yok edilmesini, Filistin'den Yahudi mülteci gruplarının geri kovulmasını ve demokratik ve laik bir devlet oluşturulmasını hedeflemektedir. Örgüt, bu amaçlarına ulaşmak için İsrail'e karşı silahlı mücadele yürütmeye ve bunun için de gerilla gruplarının saldırılarını kullanmaya karar vermiştir. Bu süreçte FKÖ, diğer direniş grupları için şemsiye örgüt olmuştur.

Bu arada 5 Haziran 1967'de başlayan ve Altı Gün Savaşı olarak tarihe geçen savaşta, Araplar, İsrail karşısında hezimete uğramışlardır. Arafat, bu savaşta kendisine bir fırsat olarak görmüş ve Karameh'te İsrail'e ağır kayıplar verdiren bir direniş gerçekleştirmiştir. Bu başarı ile El-Fetih ve Arafat, Filistinlilere umut kaynağı olmuştur (Turan, 2003:222-223). Arafat, FKÖ için silahlı mücadelenin farklı tekniklerle yürütülmesi gerektiğini düşünen biri olduğunu,

Filistin Direnişinde Tarihsel Bir Aktör: Filistin Kurtuluş Örgütü

Filistin Demokratik Halk Kurtuluş Cephesi'nin gelecekteki lideri Nayif Havatme'yle görüşmesinde "Silahlı mücadele eskiden yapıldığı gibi dışarıdan değil, içeriden yapılması gerektiğini" (Kapeliouk, 2008:105) söylerken gerilla tipi mücadeleyi kastetmiştir.

Bir direniş örgütü olsa ve yürüttüğü özgürlük mücadelesini silahlı gerilla taktikleri ile yürütse de FKÖ, adeta bir devlet gibi teşkilatlanıp çalışmaya başlamış ve zaman içinde çok boyutlu bir kurumsallaşmaya sahip olmuştur. Örgütün organik yapısını meydana getiren birimler şunlardır:

Filistin Milli Meclisi (Konseyi)

FKÖ'nün en önemli organıdır ve sürgündeki Filistin parlamentosudur. Bu meclis, yürütme kurulu üyelerini seçen ve politikaları yönlendiren en üst kuruluştur. Üyeleri, örgütü oluşturan grup ve kesimler arasından belli bir kontenjana göre seçilen meclis, görevlerin yerine getirilmesi için gerekli görülen komiteleri kurma yetkisine sahiptir. 1981'deki toplantıda, işgal altındaki bölgelerde yaşayanlar başta olmak üzere her yerde bulunan Filistinli güçlerin ve kuruluşların bu komitelere ve çeşitli organlara katılmaları hususu üzerinde durulmuşsa da bugüne kadar İsrail işgalindeki topraklardan meclise üye sağlanması pek mümkün olmamıştır (Halloum, 1988:83; Pappé, 2007: 464).

Yürütme Kurulu

Filistin Milli Meclisi tarafından, bünyesinde temsil edilen direniş gruplarından belli bir kontenjana göre ve en fazla on beş üyeden oluşacak şekilde seçilen bu organ, hükümet niteliğindedir. Yürütme Kurulu, resmi olarak Filistin halkını temsil etmektedir. Yürütme Kurulu, Meclisçe belirlenen ana programa göre örgütü fiilen yönetme sorumluluğuna sahiptir. Üyeler kendi aralarından FKÖ'nün en üst seviyedeki başkanını seçerler. Bu etkili göreve 1969 yılında ilk seçilen kişi Yaser Arafat'tır. El-Fetih ve partizanları Yürütme Komitesi'nde mutlak çoğunluğa sahiptir. FKÖ yürütme Kurulu üyeleri arasında Arafat'tan başka Ebu Abbas, Yaser Abdu Rabbuh ve Mahmud Derviş de bulunmuştur (Kapeliouk, 2008:255-272,303). Kurul, yürütme görevinin yanında, Filistin halkını temsil etme, öteki organları denetleme ve örgütün mali politikasını hayata geçirme şeklindeki sorumluluklara sahiptir (Halloum, 1988:84).

Merkez Komitesi

Tam adı Filistin Direnme Hareketi Merkez Komitesi'dir ve altmış üyeden oluşur. Komite, meclisin Ocak 1973 toplantısında, bütün direniş gruplarının ve sendika temsilcilerini bir araya getirmek ve meclis kararlarının takibi için kurulmuştur. Filistin direnişinde birliği sağlamak için Merkez Komitesi oybirliğiyle "Örgütümüz tüm siyasi partilerin üyelerine ve temsilcilerine kapalı olacaktır; katılımcılar üyesi oldukları partilerin yükümlülüklerinden kurtulmalıdırlar. Bu, el-Fetih'in katıksız devrimci ruhunu ve bağımsızlığını koruması için

gereklidir. Yeni üyeler yalnızca Filistin'e sadakat borçludurlar ve kendilerini yalnızca Filistin'in kurtuluşuna adanmışlardır" kararını almıştır. Komite'nin bazı üyeleri, siyasal alana öncelik verilmesi gerektiğini ve askeri eyleme çok az, hatta hiçbir rol verilmemesi gerektiğini savunmuştur. Arafat ise silahlı mücadeleye en kısa zamanda geçmeyi hayal eden diğer grubun başındadır ve komite üzerindeki etkisi oldukça yüksektir (Kapeliouk, 2008:79,106). Merkez Komitesi, Yürütme kurulunda temsil edilmeyen diğer direniş gruplarından da üye alması sebebiyle bir aracı ve sorumluluğu genişletici işlev gören bir yapıya sahip olmuştur (Karaman, 1996;104).

Filistin Kurtuluş Ordusu

Filistin direnişinde Filistin varlığını hem askeri hem de siyasal alanda destekleyebilmek için iki örgütün kurulmasına karar verilmiştir. Bu kapsamda Filistin Kurtuluş Örgütü (FKÖ) ve Filistin Kurtuluş Ordusu (FKO) kurulmuştur. FKO, aynı çatı altında toplanan diğer silahlı güçlerden ayrı olarak, ilk kuruluş sırasında oluşturulmuştur. Bu ordunun görevi Filistin'in kurtuluş savaşına öncülük etmektir. Bu amaçla FKO'nun subay okulu da bulunmaktadır. Ayrıca silahlı mücadeleyi elzem gören FKÖ için FKO'nun ihtiyaç duyduğu elemleri yapacak "Fedayiler" de burada yetiştirilmektedir. Zamanla FKO'nun fedaileri 15.000'ne ve askeri ise 8000'ne ulaşmıştır (Kapeliouk, 2008:81, 108-119, 227). 1967 öncesinde Arap rejimlerine bağımlı kalmaktan kurtulamayan ordu, 1969'dan sonra Arafat'ın FKÖ başkanı ve aynı zamanda başkumandanı olmasıyla birlikte, daha bağımsız biçimde Filistin halkının hizmetine girmiştir. Ancak zamanla silahlı mücadelenin diplomatik çabaya yönelmesi sonucunda FKO'nun etkisi azalmıştır (Halloum, 1988:83).

Filistin Silahlı Mücadele Kumandanlığı

1969 başlarında El-Fetih öncülüğünde varlık kazanan bu kumandanlık, ordunun dışında ve bir güvenlik kuruluşu niteliğindedir. Bu kumandanlık, FKÖ'nün hâkim bulunduğu bölge (özellikle Lübnan'da) ve kamplarda, karşıt görüşlü gerilla grupları arasındaki çatışmalara son vermek amacıyla sivil polis işlevi yürütmektedir (Süer ve Atmaca, 2006: 69). Bu sayede FKÖ içindeki birliği sağlamak amaçlanmıştır.

Filistin Milli Fonu

Örgütün mali kaynağını oluşturan Filistin Milli Fonu, 1964'te kurulmuştur. Fonun gelir kaynaklarını Filistinliler için belirlenip özel bir sistemle toplanan vergiler, Arap hükümetlerinin değişen oranlardaki kredi ve yardımları, postada kullanılan kurtuluş pullarının satışından elde edilen gelir, diğer ülke ve kuruluşların sağladıkları bağışlarla meclisin öngöreceği başka kaynaklar teşkil etmektedir. Toplanan gelirler, yürütme kurulu tarafından hazırlanıp meclisçe

Filistin Direnişinde Tarihsel Bir Aktör: Filistin Kurtuluş Örgütü

---

onaylanan yıllık bütçe programı çerçevesinde harcanır (Süer ve Atmaca, 2006: 69; Shamsutdinova, 2012: 37).

Diğer Hizmet Birimleri

Yukarıda sıralanan organların dışında yürütme kurulunun sorumluluğunda görev yapan siyasi işler, bilgi ve tanıtma, idari işler, sosyal işler, eğitim, planlama ve kitle teşkilatları gibi çeşitli daireler bulunmaktadır. Bu çerçevede önemli bir organik yapılaşma da FKÖ ile bir şekilde bağlantılı bulunan sendika ve meslek birlikleridir. Sağlık alanında Filistin Kızılay Derneği, kültürel alanda Planlama ve Eğitim Dairesi, sosyoekonomik alanda ise Filistinli Şehit Çocukları Üretim Birliği ve Filistin sorununun dünya kamuoyuna tanıtılması ve halkın bu anlamda temsil edilmesi görevini yürüten FKÖ Araştırma Merkezi ile dünyanın pek çok ülkesinde açılan FKÖ bürolarıdır (Karaman, 1996:105-106). Buraya kadar verilenler dikkate alındığında FKÖ, bütün zorluklara rağmen devlet biçiminde örgütlenmiş bir direniş örgütüdür.

Filistin Kurtuluş Örgütü'nün Faaliyetleri

1967'deki Altı Gün Savaşı'ndan sonra Ürdün'e yerleşen Arafat'a bağlı olan Fedayinler (ilk olarak bu gerilla birlikleri Mısır ordusunda yetiştirilmişlerdir), devlet içinde devlet gibi hareket etmeye başlamışlardır. İsrail'in baskısı karşısında direnemeyen Kral Hüseyin, 1971'de Fedayinler'i kanlı bir biçimde Ürdün topraklarından atmıştır. Bu olay tarihe Kara Eylül olarak geçmiş ve çıkan çatışmalarda binlerce Filistinli yaşamını yitirmiştir (Kapeliouk, 2008:146 vd.). Bu arada FKÖ diplomatik bir başarı da kazanmıştır. 1974'te Arap Birliği İslam Konferansı Teşkilatı, Afrika Birliği ve ardından 22 Kasım 1974'te BM Genel Kurulu, FKÖ'yü Filistinlilerin tek meşru temsilcisi olarak tanımıştır. Yaser Arafat, BM'nin bu oturumuna belinde tabancası, başında direnişin simgesi olan poşusuyla katılmış ve Kurul'da şu tarihi konuşmayı yapmıştır: “Bugün bir zeytin dalı ve özgürlük savaşçısının silahını taşıyarak geldim. Zeytin dalının elimden düşmesine izin vermeyin” (Halloum, 1988:83; Kapeliouk, 2008:180). Bu konuşmanın ardından FKÖ, uluslararası arenada Filistinlilerin tek meşru temsilcisi ve Arafat da tek lideri olarak tanınmıştır.

1970'lerden itibaren Filistin sorunun çözümünde umutsuzluğa düşen FKÖ militanları, şiddet eylemlerine de girişmişler ve 1970'lerden itibaren eylemler iyice sertleşmeye başlamıştır. Şubat 1970'te İsrail'e giden bir Swissair uçağına bomba konulması (47 ölü), Eylül 1970 ve Şubat 1972'deki uçak kaçırma hadiselerinin ardından, 1972 Münih Olimpiyat Oyunları sırasında “Kara Eylül” örgütünün militanları, on bir İsrailli sporcuyla önce rehin almışlar, sonra güvenlik kuvvetleri tarafından kuşatılınca rehinelere öldürmüşlerdir. Bu katliam, FKÖ komuta

kademesinin dışına taşan ve dönemin devrimci romantizminden kaynaklanan bir sapmadır. Bu çarpıcı şiddet olayları Batı kamuoyunda Filistin mücadelesinin kalıcı bir biçimde terörizmle özdeşleştirilmesine neden olmuştur. Bu dönemde Filistinli militan eylemciler, Leyla Halid³ gibi birçok savaşçı figürle temsil edilmiştir. Yine Filistinli militanlar, 1975'te Viyana'da OPEC toplantısına katılan bakanların rehin alınması olayını gerçekleştirmişlerdir. Ardında 1975'te bir Boeing 707 uçağına bomba konulması, 1976'da Air France ve 1977'de Lufthansa uçaklarının Entebbe ve Mogadişu'ya kaçırılması gibi olayların yaşanmasına neden olmuşlardır (Bozarslan, 2010: 150-155). Bu dönem militan eylemler dönemidir.

Filistin direnişine katılan militanların gerçekleştirdiği bu türden şiddet olayları, Filistin toplumunun ve FKÖ'nün de değişim yaşamasına neden olmuştur. FKÖ mücadelesini verirken, Filistin halkı içinde radikal bir dil üretilmiş ve örgütün adı sürekli olarak şiddete karışmış ve 1970'lerden itibaren örgüt iç dönüşümler geçirmeye başlamıştır. Bu değişimlerden biri örgütte, İsrail'i tanıma yönünde bir eğilimin oluşmasıdır. Bu konuda FKÖ, Mısır'ın İsrail'i tanıma tavrına sıcak baktığına yönelik ilk işaretleri vermiştir. İsrail konusundaki bu tavır değişikliği, FKÖ'nün, uluslararası bir statü kazanmasını ve ardından 1985'te Filistin halkının meşru temsilcisi olarak BM'ye kabul edilmesini sağlamıştır. Ardından 1987'de toprakları ve yaşamları işgal altındaki Filistinliler, FKÖ'nün yaptığı diplomatik girişimlerden olumlu sonuçlar beklemeye başlamışlardır. Ancak sert tavrını devam ettiren İsrail'e ABD desteğinin sürmesi ve Arap devletlerinin hamasetle yetinmeleri hem Filistin halkı açısından hem de Filistin'deki İslami tonlu direniş hareketleri açısından bir dönüm noktası olmuştur. Bağımsız Filistin Devleti'ne zemin hazırlayan bir diğer gelişme de 1 Ağustos 1988'de, Ürdün'ün Batı Şeria ile tüm idari bağlarını kestiğini açıklaması olmuştur. Çünkü 1987 yılında BM, ürettiği şiddetten dolayı İsrail'i kınamıştır. FKÖ siyasetindeki değişimin ilk belirtisi, Filistin Ulusal Konseyi'nin 12-15 Kasım 1988'de Cezayir'de yaptığı 18. oturumunda bütün fraksiyonlarının katılımıyla başkenti Kudüs olan bağımsız Filistin Devleti'ni tek taraflı bir biçimde deklare etmesiyle açığa çıkmıştır. 15 Kasım 1988'de bağımsız Filistin Devleti, Cezayir'de ilan edilmiştir. Filistin Devleti'nin noktasal sınırları, BM Genel Kurulu'nun 1947'de aldığı 181 sayılı Filistin'i, Yahudi Devleti ve Arap Devleti olarak ikiye bölen kararına göre belirlenmiştir. Ayrıca Filistin Milli Konseyi bu toplantıda, Yaser Arafat'ı devlet başkanı seçmiştir (Shamsutdinova, 2012: 48-50). Filistin Devleti'nin bağımsızlık ilanı şöyledir:

³ Leyla Halid, 1944 Hayfa doğumludur. Filistin Halk Kurtuluş Örgütü üyesi olan Halid, Filistin meselesine dikkat çekmek ve Filistinli kadınların haklarına vurgu yapmak amacıyla dünya çapında tanınan Filistinli gerilla ve aktivist kimliği ile öne çıkmaktadır. 1967 Kara Eylül olaylarını takip eden yıllarda üçü eş zamanlı olmak üzere dört uçak kaçırma eylemine katılmıştır. 1969'da yaptığı eylemle dikkatleri büyük ölçüde üzerine çekti. Şu anda Filistin Ulusal Yönetimi'nin bir üyesidir. Kadın kimliğiyle militanlığı birleştiren Halid hakkında bkz.: Sarah Irving, *Filistin Kurtuluşunun Simgesi Leyla Halid*. (A. Düzkan, Çev.), İstanbul: İntifada Yayınları, 2014.

“Rahman ve Rahim olan Allah’ın adıyla. (...) Filistin halkı kendisinin mahrum bırakılmayacağı haklara, kendisine atalarından kalmış topraklar üzerinde, en keskin bir şekilde yeniden sahip çıkıyor. Şimdi; doğal, tarihi, hukuki nedenler ve anavatanlarının özgürlük ve bağımsızlığının savunulması için kendilerini feda etmiş nesiller sebebiyle; Arap zirve konferansları kararlarının ifası için ve 1947’den bu yana Birleşmiş Milletler kararlarıyla vücut bulmuş olan uluslararası meşruiyetin sağladığı otoriteye dayanarak; ve Filistin halkının kendi kaderini tayin, siyasi bağımsızlık ve toprakları üzerinde egemen olma deneyimleriyle; Filistin Milli Konseyi, Allah ve Filistin Arap halkı adına, burada, Başkenti Kudüs-ü Şerif olmak üzere Filistin Devleti’nin kuruluşunu ilan eder” (Turan, 2003:232).

Birinci İntifada

FKÖ, Filistin’de bir hegemonya ve dışarıda ise bir tanınırlık oluşturmaya rağmen, iç siyaset sahnesinde marjinalleşmeye başlamıştır. Çünkü 1960’lı yıllardan itibaren FKÖ’yü kendine sözcü olarak benimseyen Filistinliler, artık kendi siyasi temsillerini sağlamak ve kaderlerini ellerine almak üzere seferber olmaya başlamışlardır. Bu seferberlik, Arapça “silkip atma” anlamına gelen intifada hareketlerini doğurmuştur. Birinci İntifada, Aralık 1987-Eylül 1993 tarihleri arasında gerçekleşmiştir ve Filistin’in içeriden özerkleşmesini ve aynı zamanda dinsel anlamda radikalleşmesini hızlandırmıştır. Bu özerkleşme sonucunda FKÖ’nün ve Arafat’ın Filistin sorununa bir çözüm bulabileceğinden umutların kesilmeye başladığı sıralarda devreye, Hamas girmiştir. Çünkü bu hayal kırıklığından dolayı ortaya çıkan İntifada, radikalleşmeyi ve bu da Hamas’ı doğurmuştur (Sahlim, 2015:605-606). Hamas, Sünni İslamcı hareketler içerisinde yer alan, Şeyh Ahmed İsmail Hasan Yasin tarafından 1987 yılında kurulmuştur. Hamas’ın tabanı, Arafat önderliğinde kurulan El Fetih’ten ayrılan İslamcılarının 1986’da *Seraya El Cihad El İslami* adında bir örgüt kurmalarıyla oluşmuştur. Kudüs’te, İsrail askerlerine yönelik (1986) eylemlerle adını duyuran Seraya El Cihad El İslami Örgütü’nün kitlesel bir karakter kazanmasıyla, *Hareket-ul Mukavemet-ul İslamiye-Hamas* (İslami Direniş Hareketi) örgütü Gazze’de kurulmuştur. İzzetti al-Kassam, örgütün askeri kanadını oluşturmaktadır (Pappe, 2007:460). Hamas’ın öne çıkmasının ve FKÖ’nün etkinliğini yitirmesinin nedenleri arasında Soğuk Savaş döneminin sona ermeye başlamasına bağlı olarak bağımsızlık peşindeki sol hareketlerin tavsaması, Ortadoğu, Afrika ve Afganistan gibi coğrafyalarda radikal İslami hareketlerin yükselmesi ve Arap dünyasında 1980-1989 yılları arasındaki İran-İrak Savaşı’nın yarattığı bezginliğin de etkisi bulunmaktadır.

Hamas öncülüğünde başlatılan İntifada hareketi, işgal altındaki bölgelerde silah kullanmadan taşlarla yapılan meşhur direniş kalkışmalarıdır. Hamas liderliğinde başlayan ayaklanma, 8 Aralık 1987’de, bir İsrail tankının Gazze’deki Filistinli çiftçilere çarpıp içerinden

dördünü öldürmesiyle başlar. İsraili bir iş adamının Filistinliler tarafından öldürülmesinden sadece iki gün sonra gerçekleşen bu kazayı, Filistinliler bir misilleme olarak görmüş ve sokaklara inmiştir. Birinci İntifada'nın insani kayıpları oldukça ağırdır. İsrail ordusu taşlara karşı gerçek mermiler kullanmış ve 241'i çocuk, 1.162 Filistinliyi, Filistinliler ise beşi çocuk 140 İsrailiyi öldürmüştür (Bozarşlan, 2010:150-155). Bunun üzerine BM Güvenlik Konseyi'nin 22 Aralık 1987 tarih ve 605 (1987) sayılı kararı ile, işgal altındaki topraklardaki Filistinlilerin güvenliğinin, 12 Ağustos 1949 tarihli Savaş Zamanı Sivil Kişilerin Korunması ile ilgili Dördüncü Cenevre Kongresi kararlarına uygun olarak sağlanması özel önemle İsrail'den istemiştir. Ayrıca 605 sayılı kararla işgal edilen topraklardaki Filistin halkının insan haklarını ihlal eden işgalci güç İsrail'in hareket tarzı ve uygulamalarını ve özellikle savunmasız Filistinli sivillerin İsrail ordusu tarafından ateş açılması sonucu hayatlarını yitirmelerini ve yaralanmalarını kınamıştır. Birinci İntifada, FKÖ'yü hazırlıksız yakalamıştır. Örgüt, nihai referans olarak gösterilse bile, gerçekten kendiliğinden gelişen ayaklanma süreci üzerinde hiçbir zaman denetim kuramamıştır (Süer ve Atmaca, 2006:73-78). Bu atmosfer ise dinselliği ağır basan Hamas'ı güçlendirmiştir.

Ağustos 1990'da Arap Ligi toplantısında Irak'ın Kuveyt'i işgali kınanmış ve Kuveyt'ten çekilmesi talep edilmiştir. FKÖ, Ürdün, Sudan ve Yemen bu kararda çekimser kalmayı tercih etmişlerdir. İkinci Arap Zirvesi'nde İslam Konferansı Örgütü, Irak'ı kınayan bir karar alırken, FKÖ kararı onaylamaktan kaçınmıştır. Ardından kısmen Çin, AB, Japonya, SSCB, Türkiye ve ABD'nin baskısıyla kısmen de kendi iradeleriyle Irak'ın Kuveyt'i işgalini kınamışlardır. Irak'ın Kuveyt'i işgali sonrasında FKÖ'nün başlangıçtaki belirsiz tutumu, dünya kamuoyundaki olumlu imajı zedelemiştir. FKÖ yetkilileri, Orta Doğu'daki Arap devletlerinin ekonomik, siyasi ve askeri çıkarlarına darbe vuracağı, İsrail'e genişlemenin yolunu açacağı ve Filistinlileri mülksüzleştireceği gerekçesiyle yabancı müdahaleye karşı çıkmışlardır. Örgüt yönetiminin konu hakkındaki temel kaygısı, işgali bahane ederek ABD'nin bölgede tam anlamıyla hâkimiyet kurmasının, İsrail'in işine yarayacak olmasıdır. FKÖ'nün Körfez Savaşı sırasında sergilediği bu ayrık tutumun ardından Arap ülkelerinden gelen yardımlar kesilmiştir. Bu kesintilerin ortaya çıkardığı mali kriz nedeniyle FKÖ barışa zorlanmıştır. Çünkü Batı Şeria ve Gazze'de hiçbir zaman tam anlamıyla işler bir ekonomi oluşturamayan Filistinliler ve FKÖ, dış yardımlara muhtaç durumdadır. Ayrıca iki kutupluluğun kalktığı ortamda Arap rejimlerine olan Sovyet desteğinin kesilmesi FKÖ'yü de etkilemiştir. Soğuk Savaş'ın sona ermesi sonucunda FKÖ, İsrail konusunda uzlaşmaz tavrını sürdüremez duruma gelmiştir. İntifada ile FKÖ, İsrail-Filistin çatışmasını yeni bir eksene oturtmaya çalışmıştır. Bu yeni eksen, yeni bir

Filistin olarak tanımlanabilir. Yaser Arafat'ın İshak Rabin'e⁴ yazdığı, İsrail'in güvenli sınırlar içinde varoluş, barış ve güvenlik hakkını resmen tanıyan mektubu sonrasında, Oslo görüşmeleri başlamıştır. Bu görüşmeler İsrail dış politikasında diplomatik bir devrimdir (Sahlim, 2015:673). Ancak İsrail dış politikasında yaşanan bu devrimin devamı günümüze kadar hiç gelmemiştir.

13 Eylül 1993'teki Oslo'da varılan anlaşmalar, iki toplum arasındaki temel noktaların yeniden tanımlanışını ortaya koyar niteliktedir. Bu açıdan Oslo görüşmeleri İsrail Siyonist sağının direnişiyile karşılaşmıştır. Oslo görüşmelerine karşı çıkan aşırı sağcı bir Yahudi olan Yigal Amir, Rabin'e 1995 yılında suikast düzenlemiştir (Bayraktar, 2014:313; Sahlim, 2015:715-716). 1995'te Başbakan Rabin'in, Yahudi bir yerleşimci tarafından öldürülmesi, İsrail'de laikler ile radikaller arasındaki siyasi farklılıkların keskinleştiğini, Filistinliler ile barışın toplumsal bölünmeyi arttırdığını ortaya koymuştur. Tarihe Oslo Anlaşması olarak geçen Prensipler Deklarasyonu'nu, İsrail adına Dışişleri Şimon Peres, FKÖ adına Mahmud Abbas (Ebu Mazen) imzalamışlardır (Shamsutdinova, 2012:57-63). Oslo Anlaşmaları, yani 13 Eylül 1993'te imzalanan Oslo I ve 28 Eylül 1995'te imzalanan Oslo II anlaşması, özet olarak aşağıdaki maddeleri içermektedir:

Oslo I

1. İsrail'in Filistin Kurtuluş Örgütü'nü Filistin halkının meşru temsilcisi olarak kabulü ve Filistin Kurtuluş Örgütü'nün İsrail'in güvenli sınırlar içinde var olma hakkını tanınması.
2. İsrail hükümeti ile Filistin Kurtuluş Örgütü arasında İsrail askerlerinin Gazze Şeridi ve Eriha'dan çekilmeleri ile başlayan beş yıllık geçiş dönemi uygulaması için anlaşma yapılması.
3. Batı Şeria'nın büyük bir kesiminde otoritenin savunma ve dış ilişkiler hariç Filistin otoritesine teslim edilmesi ile sonuçlanacak bir dönemin belirlenmesi.

Oslo II

1. Batı Şeria'nın üç bölgeye bölünmesi: A Bölgesi (Filistin yönetimi), B Bölgesi (Filistin sivil yönetimi ve İsrail güvenlik kontrolü), C Bölgesi (İsrail Yönetimi).
2. İsrail'in Filistin seçimlerinden (Ocak 1996) 22 gün önce Batı Şeria şehirlerinden (Beytüllahim, Cenin, Nablus, Kalkiya, Ramallah, Tulkarim) çekilmesi.
3. Filistin seçimlerini takiben 6 aylık aralarla üç aşamada C Bölgelerinin, B Bölgelerine dönüştürülmesi.

---

⁴ İshak Rabin (1922-1995) İsrailli siyaset adamı ve generaldir. 1974-1977 yılları arasında İsrail Başbakanlığı yapmıştır. 1992'de tekrar başbakan olan Rabin'e, Oslo görüşmelerine karşı çıkan aşırı sağcı Yigal Amir tarafından 1995 tarihinde suikast düzenlenmiştir.

4. Ortak güvenlik amaçları için bir İsrail-Filistin Güvenlik ve İşbirliği Konseyi kurulması.
5. Kudüs, yerleşimciler, sınırlar ve mültecileri içerecek olan nihai statü görüşmelerinin en geç 4 Mayıs 1996'da başlaması (Bayraktar: 2014:313-318; Sahlim, 2015:679-685).

Ancak FKÖ ve İsrail arasında yürütülen ve sonuçlandırılan bu anlaşmaların uygulanmasında, İsrail kaynaklı ciddi sıkıntılarla karşılaşmıştır. Anlaşmanın bir sonraki aşamasına geçişte İsrail her defasında yeni tavizler talep etmiş ama yükümlülüklerini yerine getirmemiş, ayrıca yeni yerleşimlere devam ettirmiştir. 140 yerleşim birimini kapsayan C Bölgesi'nde, Yahudi yerleşimleri arasındaki bağlantıyı sağlamak için yeni by-pass yolları yapılarak, yeni kontrol noktaları oluşturularak işgal genişletilmiştir. Bu dönemde Yahudi yerleşimcilerin Filistinlilere saldırıları da artmış, 1994'te Yahudi bir yerleşimcinin El-Halil'de bir camide 29 Filistinliyi öldürmesinin ardından çıkan protestolarda İsrail 30 Filistinliyi öldürmüştür. Bunun üzerine Hamas, Kudüs ve Filistin'de sivilleri hedef alan bombalı saldırılar gerçekleştirmiştir. İsrail'le Filistin arasında imzalanan Oslo'nun yarattığı hayal kırıklığı İkinci İntifada'ya yol açmıştır. Yaşanan hayal kırıklığı Filistinlilerin Hamas ve İslami Cihad⁵ gibi İslami direniş hareketlerine olan sempatisini artırmıştır (Pappe, 2007:460; Sahlim, 2015:670).

İkinci (El Aksa) İntifada

Barış sürecini canlı tutma girişimlerine rağmen, 28 Eylül 2000'de meydana gelen bir olay, sürecin çökmesine ve Filistin ile İsrail arasında, eskilerine oranla daha şiddetli çatışmaları içeren El Aksa İntifadası'nın, yani İkinci İntifada'nın başlamasına sebep olmuştur. Bu tarihte Likud Partisi'nin lideri Ariel Şaron, Müslümanlarca kutsal sayılan Kubbetü's Sahra ile El Aksa Camii'nin bulunduğu Haremülşerif'i ziyaret etmiştir. Filistinliler bu olayı protesto etmek için gösterilere başlamışlar ve İsrail protestoculara ateş açmasıyla İkinci İntifada başlamıştır. Olaylar 4.900'den fazla ölü (1.057'si İsraili ve 3000'den fazla Filistinli), onlarca yargısız infaz, yüzlerce sivilin de ölmesine yol açan nokta hedefli suikastlar, evlerin yıkılması, 500 kontrol noktasının kurulması, duvar örülmesi gibi şiddet olayları Filistinlilerin mekânsal olarak mülksüzleştirilmesiyle sonuçlanmıştır (Süer ve Atmaca, 2006:109-112).

BM Güvenlik Konseyi, Mart 2002'de terör eylemleri, provokasyon, tahrik ve yıkım dahil olmak üzere tüm şiddet hareketlerinin derhal kesilmesini talep eden 1397 sayılı kararı

⁵ Hamas ve İslami Cihat, İsrail işgali altındaki bölgelerde oluşan dini merkezli militan askeri hareketlerdir. 1980'den itibaren Müslüman Kardeşlerle yakın ilişkide olmuşlardır. İsrail birliklerine yönelik ilk saldırısını 1986 yılında gerçekleştirdi ve 1990'lı yılların ortalarından itibaren İsrail işgaline karşı intihar bombacıları ile eylemler düzenlemişlerdir. Özellikle Hamas 2007'den itibaren Filistin sorununda tek aktör olarak hareket etmektedir. Bkz.: Faik Bulut, *İslamcı Örgütler 2*, İstanbul: Cumhuriyet Kitap, 2009.

kabul etmiş ve İsrail ve Filistin'in, güvenli ve belirlenmiş sınırlar içinde yan yana yaşayabilecekleri bir bölge hedefini bir kere daha teyit etmiştir. Ancak yaşanan olaylar diplomasiye gölge düşürmüştür. Filistinli bir intihar bombacısının *Hamursuz Bayramını* (Passover) kutlayan 30 kişiyi öldürmesi üzerine İsrail güçleri, Savunma Kalkanı Operasyonunu düzenlemiş ve El-Fetih lideri olan Marwan Barghouth'yi tutuklamışlardır. Bunun üzerine 30 Mart'ta Güvenlik Konseyi, 1402 (2002) sayılı kararıyla ateşkesi ve İsraili güçlerin Filistin topraklarından çekilmesini içeren çağrılar yapmıştır. BM Genel Sekreteri, şiddetin derhal durdurulması, intihar saldırılarının sonlandırılması ve çatışmayı bitirmek adına ateşkes önerilerinin ve politik önlemlerin uygulanması gerekliliğini beyan etmiştir. Buna rağmen İsrail güçleri Bethlehem'i tekrar işgal etmiş ve Batı Şeria'nın kuzeyindeki Jenin'de bulunan bir Filistin mülteci kampını kuşatmış ve 50'den fazla Filistinli ölmüştür. İsrail, Batı Şeria'da ve ateşkes hattı boyunca güvenlik duvarı inşa etmeye devam etmiştir. 2002 Eylül ayında BM Güvenlik Konseyi, İsrail işgal kuvvetlerinin Filistin şehirlerinden çekilmesini talep etse de Ocak 2003'te Tel Aviv, Haifa ve Kudüs'te intihar saldırılarının yaşanması bölgedeki çatışmaların hız kesmeden devam edeceğini gösterdiği gibi aynı zamanda hem birinci hem de ikinci İntifada'nın sonuçları Filistinlilerin düş kırıklıklarını çoğaltırken Hamas ve İslami Cihad gibi radikal grupların Filistin topraklarında kalıcılaşmasını sağlamıştır (Bozarlan, 2010:209-212; Pappé, 2007: 460; Sahlim, 2015:670). İkinci İntifada'nın yarattığı yıkımdan FKÖ'ye rakip olan grupların güçlenerek çıkması Filistin sorununa yeni boyutlar eklemiştir.

Sonuç

FKÖ lideri ve Filistin devlet başkanı olan Yaser Arafat'ın 2004'teki ölümü üzerine, devlet başkanlığına Mahmud Abbas geçmiştir. Tarihsel açıdan bakıldığında FKÖ, Filistin sorununun uluslararası arenaya taşınmasını sağladığı gibi bütün zorluklara rağmen Filistin devletinin bağımsızlığını ilan etmiştir. Üstelik Örgüt, bu türden hayati faaliyetleri üretirken ülkedeki zor ekonomik koşullarla ve aynı zamanda uluslararası arenada tanınmak için büyük zorluklarla mücadele etmiştir. FKÖ, SSCB ve Irak gibi ülkelerden Soğuk Savaş döneminde destek alırken, dönemin bitişiyle bu desteklerden mahrum kalsa da Filistin mücadelesini, başta İsrail'e karşı sonra da dış dünyaya karşı başarıyla yürüttüğünü teslim etmek gerekir. Ancak İsrail'in saldırgan politikaları Filistinlilerin toprak kaybını artırmış ve bu süreçte FKÖ, bütün direnişine rağmen Filistin halkının mülksüzleştirilmesine ve kamplarda yaşamaya mahkûm edilmesine engel olamamıştır. Bu durumu 1947'den günümüze Filistin topraklarının durumunu içeren aşağıdaki haritadan izlemek mümkündür. Yaser Arafat'ın adı ile anılan FKÖ, onun ölümünden sonra kademeli bir biçimde Filistin sorununun çözümü konusunda etkinliğini yitirmeye başlamıştır. Filistin sorunu konusunda FKÖ'nün dışında kalan diğer direniş

örgütlerinden Hamas ve İslami Cihat gibi daha radikal dini gruplar siyasal bir aktör olarak ortaya çıkmış ve bölgedeki etkinliğini artırmaya başlamıştır. Ancak günümüzde FKÖ'nün etkinliği azalmış ve Filistin sorunu konusunda Hamas tek aktör haline gelmiştir.

Kaynak: <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/direnisin-sembolu-filistin-toprak-gunu/1103443>

Yazar Katkıları: Metnin tamamı tek yazar tarafından oluşturulmuştur.

Çıkar Beyanı: Bu çalışmada çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Kaynakça

- Armaoğlu, F. (1989). *Filistin meselesi ve Arap-İsrail savaşları (1948-1988)*. İstanbul: İşbankası Yayınları.
- Ayhan, V. (2014). Filistin direnişinde Müslüman Kardeşler geleneği. S. Seydi ve C. Deveci (Ed.), *Araftaki Filistin* kitabı içinde (s.255-299). Ankara: Maya Akademi Yayınları.
- Bayraktar, B. (2014). Oslo Barış Süreci (1993-2000). S. Seydi ve C. Deveci (Ed.), *Araftaki Filistin* kitabı içinde (s.301-345), Ankara: Maya Akademi Yayınları.
- Boran, Y. (2011). *El-Fetih, Hamas, Hizbullah: Ortadoğu'da direniş*. İstanbul: Siyah Beyaz Kitap.
- Bozarslan, H. (2010). *Ortadoğu: bir şiddet tarihi*. (Çev. A. Berktaş), İstanbul: İletişim Yayınları.
- Bulut, F. (2009). *İslamcı Örgütler 2*, İstanbul: Cumhuriyet Kitap.
- Elpeleg, Z. (1999). *Filistin ulusal hareketinin kurucusu Hacı Emin el-Hüseyini*. (Çev. D. Şendil), İstanbul: İletişim Yayınları.
- Erdemir, H. (2014), Arap-İsrail savaşları. S. Seydi ve C. Deveci (Ed.), *Araftaki Filistin* kitabı içinde (s.121.158), İstanbul: Maya Akademi Yayınları.
- El-Hüseyini, H. E. (2023). *Kudüs'ten Beyrut'a hatıratım ve mücadele*. (Çev. Ömer Tellioglu), İstanbul: Ketebe Yayınları.
- Halloum, R. (1988). *Belgelerle Filistin*. İstanbul: Alan Yayıncılık.

- Havatme, N. (1970). *Filistin'de halk savaşı ve Ortadoğu*. (Çev. M. E. Bozarslan), İstanbul: Ant Yayınları.
- Irving, S. (2014). *Filistin Kurtuluşunun Simgesi Leyla Halid*. (A. Düzkan, Çev.), İstanbul: İntifada Yayınları.
- Kapeliouk, A. (2008). *Yenilmez Arafat*. (Çev. G. D. Lüküslü), Ankara: İmge Yayınları.
- Karaman, M. L. (1996). Filistin Kurtuluş Örgütü. *TDV İslam Ansiklopedisi* içinde (s.103-106), 13. Cilt, Ankara.
- Kılıç, M. (2014). Filistin milli kimliğinin tekamülü, S. Seydi ve C. Deveci (Ed.), *Araftaki Filistin* kitabı içinde (159-186), Ankara: Maya Akademi Yayınları.
- Kılınçkaya, M. D. (2015). *Osmanlı yönetimindeki topraklarda Arap milliyetçiliğinin doğuşu*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.
- Krämer, G. (2017), *Filistin tarihi*. (Çev. S. N. Ağırnaslı), İstanbul: Verita Kitap.
- Lewis, B. (2000). *Ortadoğu'nun çoklu kimliği*. (Çev. M. Harmancı), İstanbul: Sabah Kitapları.
- Öke, M. K. (2000). *Filistin sorunu*. İstanbul: Ufuk Kitapları.
- Pappe, İ. (2007). *Modern Filistin tarihi*. (Çev. N. Plümer) Ankara: Phoenix Yayınları.
- Sahlim, A. (2015). *İsrail ve Arap dünyası*. (Çev. T. Dermirci), İstanbul: Küre Yayınları.
- Süer, B. ve Atmaca. Ö. A. (2006). *Arap-İsrail uyumsuzluğu*. ODTÜ Yayıncılık, Ankara, 2006.
- Shamsutdinova, L. (2012). *Filistin Kurtuluş Örgütü'nün meşruiyet kazanma süreci*. (Yüksek Lisans Tezi), Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Turan, Ö. (2003). *Medeniyetlerin çatıştığı nokta Ortadoğu*. İstanbul: Acar Matbaacılık.